

Hakikat veyahut Hermeneu-ethics

Aylık Düşünce Fanzini | Temmuz 2024

created by
Fabrika Düşünce
fabrikadusunce.com

Fanzinin Ortaya Çıkışı Üzerine

Fanzin için bir isim bulma çabasıdayken sıklıkla çevremdeki kişilerle felsefi konular üzerine şekillenen tartışmalar veya sohbetler içerisinde geçen kelimelerden bir seçim yapmamın kendi zihnimi okurlara -Heidegger'in deyişiyle- ifşa etme konusunda daha başarılı olacağını düşünerek ivedilikle isim arayışına giriştim.

İsim arayışında, benim felsefeye dair en çok sevdiğim şeyin metafizik üzerine konuşmak ve postmodernizmin metafiziğe getirdiği eleştiriler olduğundan dolayı bu minvalde bir isim seçimine gittim. Bu bağlamda, metafizik ve postmodern felsefenin dikotomisini* oluşturacak kelimeler seçerek fanzinin adını belirlemeye bir adım daha yaklaşmış oldum.

Sözün özü, Batı metafizik telakkisinin temelini oluşturan, zeminini tanrısallıktan alan *Hakikat* ve postmodernizmde Nietzscheci bir anlayışla hakikatin var-olmadığı, yalnızca bir yorum olduğunu gözeterekten, yorumbilim anlamına gelen Hermeneutic kelimesinden evrilttiğimiz *Hermeneu-ethics* (Hermeneutic ve Etik) kelimelerini seçmiş oldum.

Etik (ethics) ise, metafizik tarihindeki ilk aykırı düşünürlerden biri olan ve Etik görüşlerini çok beğendiğim Spinoza'ya yönelik saygı gösterimimdir.

*dikotomi: Felsefi bir terim olarak dikotomi; zıtlıkları/farklı kutupları göstermek, tanımlamak amacıyla kullanılır.

Fanzinin İçeriği Üzerine

Hakikat veyahut Hermeneu-ethics, bir entelektüellik çabasının nihayetinde ortaya çıkan, baskılı veya dijital ortamda ulaşılabilecek olan ve ayda bir olacak şekilde yayınlanması planlanan bir düşünce fanzinidir.

İçeriği; yazarlarımızın zihnini kurcalayan problemlerin yazıya dökülmesi ile ortaya çıkan düşün deneyi ve geçmiş, güncel veya gelecekte gerçekleşmesi öngörülen olaylar ve olgular hakkında entelektüel yorumlar getirmeye çalışmak olacaktır. Bu amacını gerçekleştiren de içeriğini konsantre tutarak mümkün olduğunca geniş bir kitleye felsefi metin okuma hazzını tattırmayı ve sevdirmeyi istemektedir.

Yazılan içeriklerde bahsedilen kaynaklar dışında ek kaynak bahsedilmeyecek olup

derin okuma yapmak isteyen kişiler,

kendi metinlerini yayınlamak isteyen kişiler,

üzerine yazılmasını istediği konuları belirtmek isteyen kişiler,

metinler üzerine eleştiride bulunmak isteyen kişiler,

bahsedilen sebeplerden ötürü iletişime geçmek için; iletisim@fabrikadusunce.com adresine mail atabilirsiniz.

Fanzinin Bu Ayki İçerik Başlıkları

➡ Küresel Delüzyon

➡ Postmodern aęın Küresel Ontolojisi

➡ Yakın Geleceğin İnsanın Topolojisi

Küresel Delüzyon

Mitler, milletlerin kültürlerine ait unsurları içerisinde barındırır, milletin oluşumu ve evrenin kozmogonisi üzerine geleneksel ve ağırlıklı metafizik unsurlara değinen, içeriğinde mucizeler barındırır ve logostan uzak bir hakikat zemini üzerine inşa edilen kolektif anlatılardır. Şimdiye kadar ilkel veya çağdaş her millet, kutsal olan unsurlar üzerinden mitler inşa etmiştir. Haliyle bölgeden bölgeye kutsallık atfedilen unsurlar farklı olunca, mitlerin içeriği de farklılaşmaktadır. İnsanlığın medeniyet tarihi incelendiğinde, en azından farklı bölgelerin mitleri birbirine benzese dahi, elbet ayrılmıştır. Oysa başından itibaren tek bir şey giderek büyümüş, tüm milletlerin kanıksadığı ve artık sorgulanmadığı, kolektiften kopup küresel bir mit haline gelmiştir.

Felsefe tarihini giderek büyüyen bu küresel mit üzerinden okuduğumuzda karşımıza “philanthropia” kelimesi çıkar ve Türkçesini “bilgi sevgisi” olarak çevirdiğimiz “philosophia” kelimesine oldukça benzemektedir. Yalnızca burada sevgi duyulan öznenin “sophos değil antropos” oluşunu görmekteyizdir. Kabaca “insan” diye tanımlayabileceğimiz antropos öznesi ile birlikte bu kelimenin Türkçesi “insan sevgisi” olarak çevrilebilir. Ya da daha sık bir tabiri ile hümanizm.

Son zamanlarda düşüncelerimi felsefe tarihi bağlamından uzaklaştırıp özne ve onun varoluşuna doğru yöneltmişken Descartes’ın sağduyu (Türkçe çevirisi bu şekilde olsa da aslında kastettiği akıl yürütme vb. ileri düzey zihinsel faaliyetler) üzerine yazdığı pasajın tekrar karşımıza çıkması, beni evreni philosophia açısından değil; philanthropia açısından incelemeye ve düşünmeye sevk etti.

Descartes, “*Sağduyu*, dünyada en iyi paylaştırılmış şeydir zira herkes onunla öylesine iyi donatılmış olduğunu düşünür ki başka her şeyde çok zor memnun olanlar bile sahip oldukları sağduyudan fazlasını hiç de arzu etmezler.” der.

Gerçekten de insan, akıl başta olmak üzere birçok alanda, kendi eksikliğini dahi başkasının tamlığı olarak lanse ettiğinden daha nitelikli bulur. Bunu istisnasız her insan yapar. Nitekim bu durum insanın doğasından gelir; daha doğduğu andan itibaren bütün dünyayı kendisinin bir uzvu sanar ve kendisini bu dünyanın merkezi görerek herhangi bir ihtiyacının daha ortaya çıktığı anda giderilmesi için en ufak bir ses çıkartmasıyla etrafında pervane olan *köleler* mevcuttur.

Bu düşünce sarmalının beni vardığı yer sanırım biraz daha netlik kazanmaktadır sizler için de: Sahiden de evreni, insanları, doğayı ve diğer fenomenleri aslında philosophia uğruna değil de philanthropia uğruna anlamaya çalışıyormuşuz gibi değil mi? İşte “Küresel Delüzyon” dememin sebebi de bu. Felsefeciler her ne kadar evreni “anlam, hakikat veya töz” uğruna aradığını söylese de bu arayış sürecinin niteliğini tanımlamak için kullanacağımız kelime philosophia değil ancak philanthropia olabilir.

Philanthropia ile birlikte işaret etmek istediğimiz noktanın tarihselci bir eleştirisini yapalım:

Medeniyetimiz, geliştirdiği cebir, geometri ve astronomi bilgisi ile birlikte teleolojik bir evren tasavvuru inşa etmişti. Bu tasavvurda, dünya en üstün olan ve evrendeki diğer her şeyin etrafında döndüğü kozmolojik bir tekil özne idi, haliyle uğruna evrenin yaratıldığı insan da. Ta ki Kopernik devrimi ile evrenin merkezinin Dünya ve insan olmadığı; dünyanın yalnızca güneşin etrafında dönen gezegenlerden biri olduğu ortaya atılana dek. Kopernik aracılığıyla dünya merkezli evren tasavvuru yıkılmış oldu. İnsan, evrenin merkezinde değil, yalnızca onun içerisinde bulunan herhangi bir varlıktı anlaşılan. Oysa bu durum insan olmanın psikolojisine aykırı; insan koskoca kainattaki özel olan biricik özne idi.

İnsanın, her insanın, gerçeği algılayış biçimi o kadar kendisine içkin halde ki, evrenin merkezinde olmadığı bir gerçekliği kabul etmek kendisi için büyük bir ızdırıp. Bu büyük ızdıraba sebep olan şey makro ölçekte evrenin biriciği olamayıştan kaynaklı. Buna çözüm ise mikro ölçekte bir biriciklik olacaktır: Hümanizm veya Protogoras'ın tabiriyle Homo mensura; her şeyin ölçüsü olarak insan.

“Her şeyin ölçüsü olarak insan” yaklaşımı, rönesans ve bunu müteakip gelen modern dönemde giderek radikalleşmiş, insanların hayata bakışının temeli olmuştur. Madem ki evrenin merkezi değiliz; o halde dünyanın merkeziyiz. Sahip olduğumuz akıl ile birlikte doğal veya beşeri her türlü disiplinde özne olan insanın normlarına göre çıktılar üretmeliyiz. Buna başta sanat ve estetik disiplinlerini ve doğaya yönelik kurulan insan-pragmatist tahakkümü örnek verebiliriz.

İşbu giderek büyüyen hümanizm ve insan özneyi koruyucu yaklaşım; modernden postmoderne doğru gerçekleşen kırılımda dahi pekiştirilmiş ve (bence) çağın hastalığı haline gelmiştir. Bu o kadar büyük bir delüzyonel anlatıdır ki, -ironiktir- “tüm meta anlatıların sonunu getirdi” dediğimiz postmodern çağın zeminini oluşturmaktadır. Dönem dönem sınırlı sayıda bulunan meta anlatıların sayısını insan nüfusuna denk düşürmüştür. Dünya üzerinde yaşayan sekiz milyar canlı var ise, sekiz milyar da meta anlatı vardır artık.

Medeniyetimizin tüm tarihi philosophia üzerine değil; philanthropia üzerine kurulmuştur. Aslında gerçekten de bunun üzerine kurulmak zorundadır çünkü; insan, bencil ve narsisistik bir varlıktır. Arayışının amacı hakikat değildir, hakikate erişmenin kendisine vereceği tatmin ve ötekilere kuracağı üstünlüktür. Tıpkı Antik Sümer’de -anakronik bir tabirle- astronomların güneş tutulmasının ne zaman gerçekleşeceğini bilmesi ve halkın gözündeki “Güneş’i örtecek kadar kudretli ve yüce” gözükmesi durumunda olduğu gibi.

Postmodern Çağın Küresel Ontolojisi

Heidegger, Batı Metafiziğine dair getirdiği eleştiride varlığın unutulduğunu; metafizik tarihindeki varlık yaklaşımını kabaca bir teoloji tarihi olarak okuduğunu belirtmektedir. Bunu, *ontoteoloji* olarak tanımlar. Ontoteoloji olarak tanımlanan ve episteme üzerine şekillenen bu felsefe; Heidegger'in getirdiği ontoteoloji eleştirisinin temel noktalarından biridir çünkü; doxa'nın karşısına konumlandırılan bu kutup üzerinden yapılan felsefe bizi ontoteoloji'ye ulaştırır. Bütün ontolojisini Batı Metafiziğinin geliştirdiği varlığın var-olduğunu unutmuş bir ontoloji üzerine eleştirel yaklaşarak geliştiren Heidegger, Nietzsche'den edindiği mirasın üzerine ekleyerek varlık felsefesinde bir çağı kapatacak ölçüde eleştirel yaklaşmıştır ve yenisini açacak olan Sartre'a referans olmuştur.

Varlığı farklı şekillerde ele alan bu üç filozofun görüşlerini bir cümleye alımladığımızda elde kalan şey şu olur: Metafizik normları karşılayan bir varlık olmamak ve özünü belirleyebilecek kapasiteye sahip olmak. İşte çağımızda eksik olan noktaya temas eden görüş budur.

Hatırlarsanız geçtiğimiz Kurban Bayramı'nda tatil yapmak için Ege sahillerine giden, yollarda ve arabalarda yatan insanların görüntüleri ortaya çıktı. Hatta ve hatta tatile giden kişilerin veya grupların kalacak yeri olmadığı için kapalı olan evlere zorla girerek konakladıklarına dair bazı iddialar vardı. Bu metinde “Nerede kalacağı ve ne yapacağı belli olmayan, bahsedilen iddialara göre belirli ölçülerde vandalizme kadar ulaşan davranışlar sergileyen bu insanların çoğunun oraya gitmekteki amacı neydi?” sorusunu yukarıda bahsettiğimiz özünü belirleyebilmek hususunda inceleyeceğiz.

Bahsettiğimiz filozoflara göre, insan sabit bir nesne değildir ve metafizik bir özneye içkin şey değildir: Varoluş, özden önce gelir. Yani insan önce bedensel olarak var olur, ardından kendi benliğini inşa eder ve her insan farklı şekilde özünü geliştirir, bu açıdan biricik ve otantiktir. Yani insan var-olur. Oysa çağımızda varlığımızı daha farklı şekilde tezahür etmekteyiz; bizler artık oluş sürecini değil, sahip oluş sürecini yaşıyoruz. Özümüzü kendimiz üzerinden değil, ekonomik işlevleri olan diğer nesnelere sahip olarak onlar üzerinden inşa etmeye çalışıyoruz - haliyle bu durum aslında diğer nesneleri kendimiz için kullanıyormuşuz gibi gözükse de nihayetinde tüketimin nesnesi haline gelen yine bizler oluyoruz.

Sahip oluş, bir ekonomik davranıştır. Yani Aristoteles'ten itibaren siyaseten önemli bir konumda ilan edilen insanın artık zoon politikon olarak değil homo economicus olarak tanımlandığı çağdayız.

Var-oluş süreci hiç bitmeyen, her an herhangi bir yerde özü geliştirmeye yönelik olan yapılandırılmamış ve ölene kadar da devam edecek bir varlık biçimidir. Var-görünüş süreci de buna uygun olarak yapılandırılmamış, kitleler tarafından norm haline gelmiş gelip-geçici bir heves olan unsurun nesnesine sahip-olmak üzere gelişen bir varlık biçimidir.

Homo economicus'un var-görünüşünü/sahip oluşunu göstermesinin en kolay yolu ise sosyal medya aracılığıyla geniş bir seyirci kitlesine ulaşmasıdır. Bu sebeple artık varlığımız, olmaktan çıkıp seyirciler tarafından görünmeye evrilmekte. Sosyal Medyanın yaşamlarımıza entegre olmasıyla birlikte ulaşabildiğimiz bu geniş seyirci kitlesi imkanı, insanların, etkileşim alabilmek uğruna var-oluştan ödün verdiği ve bir var-görünüş çabasına girdiği, apaçık bir kriz. Bu ontolojik krizin en güncel tebarüzlerinden biri de işte bahsetmiş olduğumuz tatilci grup.

Bu grup için spontane, otantik ve özgün bir deneyimin önemi yoktur; yaşanan deneyimin sosyal medyada alıcısı bulunan bir narrative'e sahip olması ve üst bir hiyerarşik gruba aidiyeti temsil gücüne sahip olması için her türlü yapılandırılmış deneyime açıktırlar. Yani artık temsil veya imaj, olayın gerçekliğinden daha kıymetlidir. Tıpkı var-görünüşün var-oluştan daha kıymetli olması gibi.

Yakın Geleceğin İnsanın Topolojisi

Yakın geleceğin İnsanın Topolojisi'ni değerlendirirken, sürekli yaptığım gibi tarihselci bir perspektiften konunun geçmişini ele almak yerine yakın geleceğin insanının yaşamını sürdürebilmek için gereklilikleri üzerine odaklanacak ve mümkün olduğunca az tarihsel arka planından bahsetmeye ve geçmişe mümkün olduğunca az referans vermeye çalışacağım. Haliyle, bu metin deneysel bir yazı olarak üzerine pek düşünmediğim ancak nasıl olacağı konusunda bir şeyler karalamak istediğim bir konu hakkında olacak; yani daha dağınık, kısa ve zemini sağlam olmayan bir biçimde olacak.

Yakın Geleceğin İnsanın Topolojisini şekillendirecek üç unsurun ağır bastığını gözlemlemekteyim: (1) Antidepresanlar, (2) dopamin sağlayıcılar ve (3) iklim krizi.

Antidepresanlar, çağdaş yaşamın gerekliliklerine uyum sağlayamayan kişinin yaşadığı olumsuz psikolojik durumlar karşısında, çağa uygun nitelikleri taşıması itibarıyla, başvuru bir numaralı çözüm yolu. Antidepresanlar birer pop kültür ürünü. Hızlı ve oldukça etkili. Tam olarak aranan şey.

Antidepresan kullanımının yaygınlığı her yıl kümülatif olarak artış göstermekte olup son beş yılda ortalama %50 kadar artmıştır. Bu veriyi değerlendirirken, bahsi geçen yıllar arasında COVID-19 pandemisi ve eve kapanma gibi psikolojik olarak oldukça yıpratıcı bir unsurun varlığı da dahil edilince ortaya bu kadar inanılmaz bir artışın çıkması normal karşılanabilir ancak bu, trendin yukarı doğru gittiği gerçeğini değiştirmez. *Bu durumda, yakın geleceğin insanının sahip olması gereken birincil nitelik yüksek bir psikolojik sağlamlık ve duygu, düşünce ve davranışlarını regüle edebilme becerisi olacak.*

Dopamin sağlayıcılar, antidepresanlar kadar olmasa da iki şeyle ilgili; birincisi yine çağın gereklilikleri ilgili. Yalnızca, antidepresan kullanan insanlara kıyasla psikolojik açıdan daha güçlülerdir ve antidepresan kadar ağır psikolojik/nörokimyasal/fizyolojik tetikleyicilere ihtiyaç duymazlar. İkincisi ise sosyal ortamların ve küçük grupların vazgeçilmezi haline gelmeleridir. Nerede bir kafe var ise içerisinde yoğun olarak sigara, alkol ve kahve tüketimi ile karşılaşmaktayız. Üstelik günlük yaşamda bunların dozunu ayarlamakta da giderek zorlanmaktayız çünkü; bunlara karşı tolerans geliştirmekte, her birine giderek daha az tepki vermekte ve daha sık veya daha yoğun şekilde bunları kullanma davranışı gösterme eğilimindeyizdir. Bunlardan en tehlikesinin sigara olduğu aşikar. *Haliyle, yakın geleceğin insanının karbonmonoksit ve naftalin gibi zehirli kimyasal maddelere daha dayanıklı olması, daha az olumsuz etkileniyor olması elzemdir.*

Son zamanlarda İngiltere başta olmak üzere bazı ülkelerin tütün ürünlerini belirli bir tarihten sonra doğan vatandaşlara satışını tamamen yasaklayacağına dair iddialar söz konusu. Geçmişte ülkeler ekstra vergi geliri yaratabilmek için devlet eliyle tütün tüketimini yaygınlaştırmış ve teşvik etmişken artık nesiller boyu kullanılagelen tütünün, devlete olan sağlık harcamaları yükü, getirisinin çok ötesindedir. Ancak bu yasaklar vergi yükünü azaltacağı için belirli bir süre sonunda tekrar aynı döngü yaşanacaktır, üstelik yasaklamak bir yandan da özgürlüğü kısıtlamak olduğundan dolayı bu karardan elbet dönülecektir diye tahmin ediyorum. Mesela Osmanlı Devleti'nin dış borçlarını ödemek için alacaklı ülkelerin temsilcileri tarafından yönetilen Düyun-u Umumiye ve Reji Şirketi aracılığıyla tekel diye bahsettiğimiz ürün grubunun kurumsallaşması, toplanan verginin sistematikleştirilmesi, artırılması ve tüketim teşviğini sağlayacak politikalar ile başlayan bu izlek, 2000'lere kadarki Türkiye Cumhuriyeti'nde de takip edilmiştir.

İklim Krizi, yaz aylarının gelmesi ile birlikte özellikle İstanbul veya benzeri metropollerde yaşayan kişilerin çok derinden hissettiği bir olgu oldu son birkaç yılda. Günlük yaşamımızı o kadar derinden etkileyen bir olgu ki 12 aylık yaşantımızın en az üç ayını klimalar aracılığıyla yaşanılabilir kılabilmekteyiz. Yaşadığımız çağın temel dinamiklerini şekillendiren neokapital iktisadi normlar, logosantrik doğa yaklaşımı ve doğaya yönelik tahakkümü şu anda yaşadığımız iklim krizinin en büyük tetikçisi olmuştur. İnsanoğlu doğaya yaklaşımını bu minvalde sürdürmeye devam edecekse, ki canlı varlıkların değerli olduğunun kabul edildiği postmodern dönemde dahi tüketime yönelik dinmeyen ve giderek alevlenen bu hırs ile, ne yazık ki iklim krizi ile yaşamaya devam edeceğiz gibi gözükmektedir.

İklim krizine dair takip edilecek en doğru senaryo, ekonomik faaliyetlerdeki silikleşmiş regülasyon ve sürdürülebilir üretim-tüketim dengesini sağlayacak çerçevenin kalınlaştırılması olacaktır ancak çağın yönetici unsuru olan logos, her daim olduğu gibi, yine gücünün yani sermayenin ittifakıdır. Bu sebeple bu beklentiye girmek ne kadar doğrudur bilmiyorum - en azından krizi çözebilecek ölçüde büyük regülasyonlar beklememekteyim.

Bu duruma dair gelecek neslin topolojisinde ise şu özellikler göze çarpmaktadır; *bedensel olarak bazı dayanıklılıkların gelişmesi söz konusu olabilir, örneğin insan bedeninin termoregülasyonunu sağlayabilmek için giderek daha kılı hale gelmesi ve daha çok terlemesi gibi -en adaptasyonel olanları seçmeye çalışım-bedensel adaptasyonlar gerçekleşebilir.*

Okuduğunuz için teşekkürler.

Gelecek sayıda görüşmek üzere!